

Μία, δύο, πολλές Ρόζες Λούξεμπουργκ

της Ines Schwerdtner

μετάφραση: Μάριος Αυγουστάτος

Στην 100στή επέτειο από τη δολοφονία της, η απίστευτη ζωή της Ρόζα Λούξεμπουργκ μας άφησε παρακαταθήκη ένα μοντέλο -όχι απαραίτητα για το τι να κάνουμε, αλλά πως να το κάνουμε.

Δύσκολα θα βρούμε κάποια/ον στην ιστορία του σοσιαλισμού που να αντιπροσωπεύει ένα τόσο εντυπωσιακό συνδυασμό συγκροτημένης θεωρίας και εκρηκτικής πολιτικής ρητορικής όσο η Ρόζα Λούξεμπουργκ. Όλα στη ζωή της ήταν σ' αυτή την κατεύθυνση: σχεδόν καθημερινά άρθρα σε εφημερίδες, οι ομιλίες της σε συνεδριάσεις του κόμματος και των συνδικάτων, τα γράμματα και τα θεωρητικά της γραπτά.

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ στέκεται ιστορικά σαν ένα σημαντικότατο σύμβολο αντίστασης. Συνέχισε και εξέλιξε τα γραπτά της για το σοσιαλισμό ακόμα και μέσα από τη φυλακή και σύντομα αλλά εξαιρετικά παρεμβατικά στο επαναστατικό ξέσπασμα του 1918-19, πριν από τη βίαιη δολοφονία της από δεξιούς στρατιώτες που αργότερα ασπάστηκαν το ναζισμό (ΣτΜ: με εντολή πολιτικών στελεχών του SPD).

Στις μέρες μας είναι φημισμένη για διάφορους λόγους: από την υποστήριξή της στην επανάσταση ως τον υποτιθέμενο πασιφισμό της, την αγάπη της για τα φυτά και τα ζώα και συχνά για την επιμονή της ότι η ελευθερία είναι πάντα “ελευθερία για εκείνον που σκέφτεται διαφορετικά”.

Στον σημερινό κόσμο της κρίσης, όπου η πάλαι ποτέ κραταιά σοσιαλδημοκρατία καταρρέει και η ακροδεξιά είναι σε άνοδο, πολλοί στην αριστερά θα έδιναν τα πάντα για μία/έναν τόσο παθιασμένο σοσιαλιστή να μας καθοδηγήσει μέσα στον πολιτικό

αποπροσανατολισμό μας. Και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Ρόζα Λούξεμπουργκ παραμένει ένα “εικόνισμα” της σοσιαλιστικής θεωρίας αλλά και πρακτικής.

Ένα ρίσκο, σηματοδοτώντας έναν αιώνα από το θάνατο της, είναι ότι η υπερβολικά συναισθηματική ματιά στο παρελθόν μπορεί συχνά να μας εμποδίσει να καταπιαστούμε στιβαρά με το μέλλον μας. Αν η ανθρωπότητα έχει πιθανότητες να επιβιώσει από τις επερχόμενες περιβαλλοντικές και οικονομικές κρίσεις και το καπιταλιστικό σύστημα που τις προκαλεί, οφείλουμε να σπαταλήσουμε όσο λιγότερο χρόνο μπορούμε στο ρομαντισμό του παρελθόντος και να μελετήσουμε περισσότερο ό,τι πραγματικά μπορούμε να μάθουμε από αυτό.

Ένα προϊόν της εποχής της

Η ζωή και η δουλειά της Λούξεμπουργκ μιλούν από μόνα τους: έγραψε, διάβασε και μίλησε σε πολλές γλώσσες, ολοκλήρωσε το διδακτορικό της σε ηλικία των εικοσιέξι ετών και ίδρυσε από μια σειρά σοσιαλιστικών περιοδικών μέχρι και κόμματα. Η πορεία της μπορεί να γίνει αντιληπτή μόνο στο ιστορικό πλαίσιο του γερμανικού εργατικού κινήματος από το τέλος του 19ου αιώνα, στο ζενίθ του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (SPD). Ασχολήθηκε με ζωηρές αντιπαράθεσεις με άλλους διανοούμενους και πολιτικούς. Γυναίκες όπως η Κλάρα Τσέτκιν ήταν στενοί σύμμαχοί της.

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ ενηλικιώθηκε όντας μέσα σε μια σοσιαλιστική μαζική κουλτούρα που πίστευε βαθιά ότι η νίκη της εργατικής τάξης ήταν στον ορίζοντα. Διατήρησε την πίστη της σε αυτό το μέλλον ακόμη και μετά την καταστροφή του 1914, όταν το SPD -μαζί με τις γερμανικές μάζες- αποφάσισε να υπηρετήσει την Πατρίδα στον Α Παγκόσμιο Πόλεμο, εγκαταλείποντας τον στόχο της κατάργησης του καπιταλισμού. Ωστόσο, οι εμπειρίες όπως οι ρωσικές επαναστάσεις του 1905 και αργότερα το 1917 της παρείχαν την «απόδειξη» ότι η πολιτική ανατροπή ήταν ακόμα δυνατή.

Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς αυτό το είδος της ακλόνητης επαναστατικής αφοσίωσης στο παρόν, ειδικά όταν σκέφτεται κανείς τις βροχερές, ανέμπνευστες διαδηλώσεις που τιμούν τον θάνατό της κάθε Ιανουάριο στο Βερολίνο ή αν συγκρίνουμε τη σημερινή γραφειοκρατία των κομμάτων και των συνδικαλιστικών γραφείων με εκείνη της εποχής της. Η μακρά περίοδος συμβιβασμών του κράτους πρόνοιας (ΣτΜ: αναφέρεται κυρίως στη Γερμανία) και η νεοφιλελεύθερη απορρύθμιση που ακολούθησε (που προήλθε από τα ίδια τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα) έχει φανερά εξαχνώσει την εργατική τάξη από τον δημόσιο λόγο. Μετά το 1989, λίγοι μπορούν ειλικρινά να μοιραστούν την αυτοπεποίθηση της ότι η νίκη του σοσιαλισμού είναι αναπόφευκτη.

Αντ'αυτού, καθήκον μας είναι να αρχίσουμε πάλι, και να ξαναδημιουργήσουμε ένα μαζικό σοσιαλιστικό κίνημα που έχει ρίζες στις γειτονιές και στους χώρους εργασίας μας -που να μπορεί να αμφισβητήσει τον καπιταλισμό σε κάθε ευκαιρία. Αυτό δύσκολα μπορεί να γίνει απλά με το να μιμηθούμε τη Σοσιαλδημοκρατία πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Και όμως, η Λούξεμπουργκ σίγουρα μπορεί να μας διδάξει μερικά πράγματα για τις σοσιαλιστικές μεθόδους που έχουν εφαρμογή ακόμη τώρα, έναν αιώνα μετά το θάνατό της.

Σκέψεις και αντιφάσεις

Η κοφτερή ανάλυση της Ρόζας Λούξεμπουργκ, που ήταν άρρηκτα δεμένη με την απaráμιλλη εφαρμογή της μαρξιστικής θεωρίας, παραμένει τόσο μοναδική όσο και εντυπωσιακή. Ακριβώς επειδή κάθε προσπάθεια για την αντιγραφή της (δεδομένης της εποχής που έζησε) μπορεί να οδηγήσει σε αποτυχία, η σύγχρονη αριστερά προτιμά να παραμένει κάπου ανάμεσα σε καλοπροαίρετους ύμνους, επαίνους σε μία μάρτυρα και στην εκκωφαντική μελαγχολία του χαμένου παρελθόντος. Μερικές φορές (δυστυχώς) η Ρόζα αρκούμαστε να εμφανίζεται ως “εικόνισμα” σε αφίσες ή τσάντες. Αυτό είναι ατυχές, καθώς η Λούξεμπουργκ μπορεί να μας προσφέρει πολύ περισσότερα από μια ενδιαφέρουσα ιστορία. Το

έργο της αποκαλύπτει τουλάχιστον δύο διορατικές γνώσεις για το σήμερα.

Πρώτον, η «βαρβαρότητα και παραφροσύνη της σημερινής καπιταλιστικής οικονομίας» παραμένει αμετάβλητη και εξακολουθεί να υπονομεύει τόσο τους φυσικούς πόρους όσο και την ανθρώπινη εργατική δύναμη – δηλαδή τα θεμέλια της ίδιας της οικονομίας.

Η πραγματική ανάγκη του μετασχηματισμού της παραγωγής δεν έχει εξαφανιστεί και μάλιστα έχει επιδεινωθεί ακόμη περισσότερο ενόψει της διαγραφόμενης περιβαλλοντικής καταστροφής. Ωστόσο, καθώς ο καπιταλισμός συνεχίζει να επεκτείνεται σε μη καπιταλιστικούς χώρους και σφαίρες της ζωής, επεκτείνει επίσης τη δική του διάρκεια ζωής. Εν ολίγοις, ουσιαστικά δεν θα καταρρεύσει αναγκαστικά μόνος του. Αντίθετα, οι εργαζόμενοι επιβάλλεται να παρεμβαίνουν πολιτικά προκειμένου να επιτύχουν μια διαφορετική, καλύτερη κοινωνία.

Στα μάτια της Λούξεμπουργκ, αυτή η πολιτική παρέμβαση απαιτούσε εκπαίδευση και μάθηση από την εμπειρία. Κάθε κινητοποίηση, ακόμη και οι αποτυχημένες, είναι εν δυνάμει βοηθητικές στη δημιουργία νέων, πιο επιτυχημένων κινητοποιήσεων. Με αυτό το πνεύμα, υπηρέτησε ως μία από τις πιο δημοφιλείς καθοδηγήτριες στην κομματική σχολή του SPD, πεπεισμένη για την ανάγκη να εξοπλίσει τα μέλη του κόμματος με τα εργαλεία για να κατανοήσουν τα ίδια τις πραγματικές εξελίξεις. Υπό αυτή την έννοια, η σημαντικότερη κληρονομιά της για τους μελλοντικούς σοσιαλιστές δεν είναι αυτή της σοσιαλιστικής θεωρίας και πολιτικής υπό μορφή γραπτών “συνταγών” ή θεωρημάτων, αλλά περισσότερο ο τρόπος κατανόησης και μετασχηματισμού της κοινωνίας.

Ειδικά σε μια εποχή που οι καπιταλιστικές αγορές, οι διεθνοποιημένες πολυεθνικές, οι τράπεζες και οι κρίσεις τους φαίνεται να οδηγούν την ανθρωπότητα σε καταστροφή, η ανάπτυξη της κατανόησης του τρόπου λειτουργίας των εν λόγω παραγόντων και συστημάτων είναι ουσιαστικής σημασίας για την πολιτική

στρατηγική.

Για παράδειγμα, η Λούξεμπουργκ έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στις συνδέσεις μεταξύ του милитарισμού και της αποικιοκρατίας. Εάν ήταν σήμερα εδώ, θα μας έλεγε να μελετήσουμε όλες τις στατιστικές για την κινεζική βιομηχανική πολιτική και να τις συγκρίνουμε με τα γερμανικά και αμερικανικά ισοδύναμα. Εάν χρησιμοποιούσαμε τη μεθοδολογία της Λούξεμπουργκ, κάθε σοσιαλιστής θα μπορούσε να εξηγήσει τη σχέση μεταξύ της στρατιωτικής απόσυρσης της Δύσης από τη Συρία και ταυτόχρονα το δυνάμωμα των συνόρων κατά των προσφύγων.

Θα είχε κάνει κομάτια εύκολους όρους όπως “Τραμπισμός” ή “λαϊκισμός”, τα οποία χρησιμοποιούνται για να ταξινομήσουν διαφορετικές κυβερνήσεις ως “καλές” ή “κακές” αλλά είναι σε μεγάλο βαθμό άχρηστες για την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους λειτουργούν αυτά τα καθεστώτα. Θα είχε αντιταχθεί στη ρητορική για μια “μεταπολιτική εποχή”, ανασυνθέτοντας ακριβώς τις διασυνδέσεις μεταξύ οικονομικών συμφερόντων, την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, τις κρίσεις και τις ρήξεις και δείχνοντας τις μορφές διακυβέρνησης που προκύπτουν από αυτές.

Ταυτόχρονα, έκανε σκληρή κριτική των δικών της οργανώσεων: των κομμάτων της εργατικής τάξης και των συνδικάτων. Κατά κύριο λόγο τους κατηγορήσε ότι απάντησαν πάρα πολύ άκαμπτα και γραφειοκρατικά στις προκλήσεις -και στους πολιτικούς σεισμούς- της εποχής της. Σήμερα, η Αριστερά απέχει πολύ από κινητοποιήσεις που οδηγούν σε νίκες -για να μη μιλήσουμε για την πολιτική βία. Οι μάχες που διεξάγουμε είναι σχεδόν αποκλειστικά αμυντικές.

Η Λούξεμπουργκ, η οποία μετά τη ρωσική επανάσταση του 1905 έγραψε ένα νηφάλιο μεν αλλά μαχητικό φυλλάδιο για τη μαζική απεργία, κινήθηκε με διαφορετικό τρόπο. Μαθαίνοντας από τα γεγονότα στη Ρωσία, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είναι αδύνατο είτε να βγει με το “ζόρι” μια απεργία είτε να τη σταματήσει κάποιος με το έτσι θέλω. Σε αυτό αντιτάχθηκε και στις δύο πλευρές στη γερμανική συζήτηση της εποχής, η οποία συνέδεε μια

“αναρχική” αντίληψη της μαζικής απεργίας ως μια απλά τεχνική υπόθεση, μόνο ως μέσο απλά για βελτιώσεις στην εργασία. Ενδιαφερόταν περισσότερο να ανακαλύψει τις αντικειμενικές πηγές των μαζικών απεργιών και να χρησιμοποιήσει τις δυνατότητες που προσέφεραν για την επίτευξη πολιτικών στόχων.

Στη σημερινή συγκυρία, η Λούξεμπουργκ θα αντιτασσόταν στους κοινωνικούς συμβιβασμούς και θα «έσπευδε απαλά» στα συνδικάτα να τους καλέσει να συνεργαστούν. Αν και ο αυθορμητισμός των μαζών ήταν πάντα πολύ σημαντικός στα μάτια της, δεν ήταν τίποτα αν δεν συνδυαζόταν με χρόνια προηγούμενης «υπόγειας εργασίας» της εργατικής οργάνωσης, έτσι ώστε τελικά να μπορέσει να πάρει την εξουσία. Δεν μπορείτε να έχετε το ένα χωρίς το άλλο.

Επαναστατική Realpolitik

Αυτή η “αντιφατική” σκέψη είναι που ορίζει την επαναστατική πολιτική της Λούξεμπουργκ. Ότι η καθοδήγηση και ο αυθορμητισμός δεν αποκλείουν το ένα το άλλο, αλλά μάλλον υπό όρους είναι ένα βασικό στοιχείο της σκέψης της. Το ίδιο ισχύει και για την υποστήριξή της για μεταρρυθμίσεις που οδηγούν σε πραγματικές βελτιώσεις των συνθηκών διαβίωσης των εργαζομένων, ενώ ταυτόχρονα παραμένουν επικεντρωμένες στον μακροπρόθεσμο στόχο ενός δημοκρατικού σοσιαλισμού – μια πράξη εξισορρόπησης που περιγράφει η Rosa ως “επαναστατική realpolitik”.

Όπως πολλά στοιχεία του μαρξισμού, αυτή η διατύπωση έχει συρρικνωθεί σε μια φράση χωρίς αντίκρουσμα στην αριστερή πολιτική και έτσι βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την ίδια, πολύ πιο ζωντανή σκέψη της Λούξεμπουργκ. Η ίδια ασχολήθηκε λιγότερο με την ίδια τη διατύπωση και περισσότερο με πραγματική πρακτική, ιδιαίτερα με την πρακτική εκείνων που μπορούν να κατανοήσουν και να εκμεταλλευτούν τις στιγμές της κρίσης του καπιταλισμού. Φοβόταν ότι η καθημερινή δουλειά μιας κυβέρνησης θα απομάκρυνε το στόχο της λήψης πραγματικής

πολιτικής εξουσίας. Η Αριστερά παρέμεινε προσκολλημένη σε μια άκρως απολιτική λογική πρακτικιστικής αναγκαιότητας.

Ακόμα και τώρα, στην φαινομενικά ηττημένη, “μεταπολιτική” (ΣτΜ: δικά μας τα εισαγωγικά) εποχή, τα πράγματα έχουν αρχίσει να ανακατεύονται: οι τεχνοκρατικοί τρόποι διακυβέρνησης έχουν εξαντληθεί. Η δεξιά επωφελείται επίσης από αυτή την εξάντληση, επανατοποθετώντας τους ηρωικούς μύθους πίσω στην πολιτική σφαίρα με τη μορφή αυταρχικής εξουσίας – συνήθως στα χέρια ισχυρών αντρών. Όμως ακόμη και ο Φράνσις Φουκουγιάμα, ο οποίος κάποτε δήλωνε «το τέλος της ιστορίας», λέει ότι επιθυμεί να επιστρέψει ο σοσιαλισμός.

Και πραγματικά, οι δημοκρατικοί σοσιαλιστές έρχονται στο προσκήνιο σε πολλές χώρες. Το γεγονός ότι μια νέα γενιά ξαναβρίσκει τον σοσιαλισμό μαζί με τους παλαιότερους, μέχρι πρότινος περιθωριοποιημένους αριστερούς δεν είναι θέμα σύμπτωσης ή τύχης, αλλά αποτέλεσμα προηγούμενων κυμάτων πολιτικής δράσης. Αλλά η «υπόγεια δουλειά» και η εκπαίδευση νέων αριστερών “ηρώων” παραμένουν, ως επί το πλείστον, στα σπάργανα. Αυτό που θα μπορούσε να μας δώσει δύναμη είναι, όπως και με τη Λούξεμπουργκ, μια ζωντανή και γειωμένη γλώσσα που να συνδέει την καθημερινή συνείδηση των μαζών με την οραματιστική ιδέα ενός άλλου τρόπου παραγωγής και διαβίωσης.

Η ανάλυση της Λούξεμπουργκ και το πάθος της για τον άνθρωπο είναι πρωτοποριακά, όπως και η κατανόηση της πολιτικής εκπαίδευσης και οργάνωσης. Για την επερχόμενη κρίση της εποχής μας δεν χρειαζόμαστε μία, αλλά πολλές Ρόζες Λούξεμπουργκ - γυναίκες και άνδρες (ΣτΜ: και κάθε φύλου εννοείται), νέους και ηλικιωμένους, λευκούς, μαύρους και κάθε χρώματος και σε κάθε γωνιά του κόσμου.

Ο αγώνας για το σοσιαλισμό που η γενιά της πάλεψε και τελικά έχασε παραμένει ως τώρα. Εάν η γενιά μας δεν καταφέρει να πάρει τη σκυτάλη, η ανθρωπότητα μπορεί να μην έχει άλλη ευκαιρία.

Πηγή: jacobinmag.com